

Tiêu đề tin tức về xung đột Israel - Palestine trên báo điện tử tiếng Anh: Tiếp cận phân tích diễn ngôn phê phán

Ngày nhận bài: 07/08/2026 | Ngày phản biện: 10/08/2026 | Ngày xuất bản: 01/10/2026

Tác giả: Đỗ Thị Bích Phương (Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, ĐHQGHN); Phan Văn Kiên (Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, ĐHQGHN)

Tóm tắt: Nghiên cứu phân tích 100 tiêu đề tin tức về xung đột Israel - Palestine, gồm 50 tiêu đề của AP News và 50 tiêu đề của VnExpress International trong giai đoạn từ ngày 7/10/2023 đến 29/11/2025. Trên cơ sở mô hình phân tích diễn ngôn ba chiều của Fairclough (Fairclough, 1992), kết hợp hệ thống chuyển tác trong Ngôn ngữ học chức năng hệ thống, bài viết khảo sát lựa chọn từ vựng, cấu trúc tác nhân - quá trình, cách dẫn nguồn và các khung diễn giải nổi bật. Kết quả cho thấy AP News thiên về các quá trình vật chất và động từ quân sự trực diện, qua đó làm nổi bật hành động, quyền lực và cường độ chiến sự. VnExpress International sử dụng nhiều quá trình phát ngôn, cấu trúc dẫn nguồn và từ vựng gắn với ngừng bắn, cứu trợ, luật pháp quốc tế; vì vậy, tiêu đề thường hướng sự chú ý tới khủng hoảng nhân đạo và giải pháp ngoại giao. Sự khác biệt này cho thấy tiêu đề vừa tóm lược sự kiện vừa tham gia kiến tạo cách hiểu về xung đột trong những bối cảnh truyền thông khác nhau.

1. Đặt vấn đề

Tiêu đề là lớp ngôn ngữ cô đọng của bản tin và là điểm tiếp xúc đầu tiên giữa sự kiện với độc giả. Trong diễn ngôn báo chí, lựa chọn danh từ, động từ và cách định danh có thể làm nổi bật hoặc làm mờ chủ thể, định hướng quy trách nhiệm và kích hoạt những khung diễn giải khác nhau (Teo, 2000). Điều này đặc biệt đáng chú ý với xung đột Israel - Palestine, nơi các cách gọi fighters, militants hay terrorists mang những hàm ý chính trị và đạo đức khác nhau.

Sự khác biệt định danh thể hiện rõ trong thực tiễn đưa tin: The New York Times dùng cụm Hamas fighters (Kingsley et al., 2024), trong khi một bài bình luận trên The Jerusalem Post dùng Hamas terrorists (Freilich, 2023). Vì vậy, phân tích tiêu đề cho phép nhận diện tập trung các chiến lược định danh, gán nhãn, dẫn nguồn, danh từ hóa và tổ chức tác nhân trong một không gian ngôn ngữ ngắn nhưng có sức định hướng cao.

Các nghiên cứu trước đã vận dụng phân tích diễn ngôn phê phán để khảo sát cách báo chí kiến tạo xung đột Israel - Palestine (Amer, 2017), trong đó có nghiên cứu về tiêu đề The New York Times trong cuộc xung đột Gaza năm 2014 (Trịnh Hồng Nam, 2018). Tuy nhiên, đối chiếu một hãng thông tấn Hoa Kỳ với một ấn phẩm báo chí tiếng Anh của Việt Nam còn ít được chú ý, dù hai cơ quan hoạt động trong những môi trường chính trị, nghề nghiệp và đối ngoại khác nhau.

Bài viết nhằm trả lời hai câu hỏi: (1) AP News và VnExpress International khác nhau như thế nào trong lựa chọn từ vựng, cấu trúc chuyển tác và cách dẫn nguồn khi đặt tiêu đề về xung đột? (2) các khác biệt đó có thể được lý giải ra sao từ bình diện thực hành diễn ngôn và thực hành xã hội? Từ đây, nghiên cứu làm rõ vai trò của tiêu đề trong việc kiến tạo hình ảnh các bên tham chiến, phân bổ trách nhiệm và định hình ưu tiên nhận thức của độc giả.

2. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu sử dụng thiết kế định tính có hỗ trợ thống kê mô tả. Đơn vị phân tích là tiêu đề; ngữ liệu gồm 100 tiêu đề về xung đột Israel - Palestine, chia đều cho AP News và VnExpress International (VNEI). Phân bổ ngang bằng phục vụ đối chiếu tần suất và mẫu hình ngôn ngữ; các con số chỉ dùng để nhận diện xu hướng, không khái quát cho toàn bộ sản phẩm của mỗi tòa soạn.

Ngữ liệu được thu thập từ 7/10/2023 đến 29/11/2025 qua Google News và công cụ tìm kiếm của hai cơ quan với các từ khóa Israel - Palestine, Israel - Hamas và Israel - Gaza. Mẫu có chủ đích gồm các tiêu đề đúng thời gian, không trùng lặp, không phải tin văn tổng hợp và liên quan trực tiếp đến xung đột; kết quả gồm 50 tiêu đề VNEI (VNEI01-VNEI50) và 50 tiêu đề AP News (AP01-AP50).

Quy trình gồm ba bước: (1) thống kê từ khóa nổi bật và xác định vai trò diễn ngôn; (2) mã hóa chuyển tác, tác nhân, thể chủ động/bị động, danh từ hóa và dẫn nguồn; (3) đối chiếu mẫu hình theo ba chiều của Fairclough, kết hợp đóng khung và Hình vuông Ý thức hệ ở bình diện xã hội. Ví dụ tiêu biểu được dùng để minh họa các xu hướng trong toàn bộ dữ liệu.

3. Kết quả và thảo luận

3.1. Kết quả nghiên cứu

3.1.1. Giới thiệu về khung lý thuyết, khung phân tích và đối tượng khảo sát

Phân tích diễn ngôn phê phán (Critical Discourse Analysis - CDA) xem ngôn ngữ là một thực hành xã hội gắn với quyền lực và ý thức hệ (Fairclough, 2001, tr. 17), hướng tới giải thích cách diễn ngôn duy trì, tái tạo hoặc thách thức các quan hệ xã hội (Nguyễn Hòa, 2024, tr. 4). Theo cách tiếp cận này, tiêu đề báo chí không phải tấm gương phản chiếu trung tính mà là kết quả của những lựa chọn trong quá trình sản xuất tin.

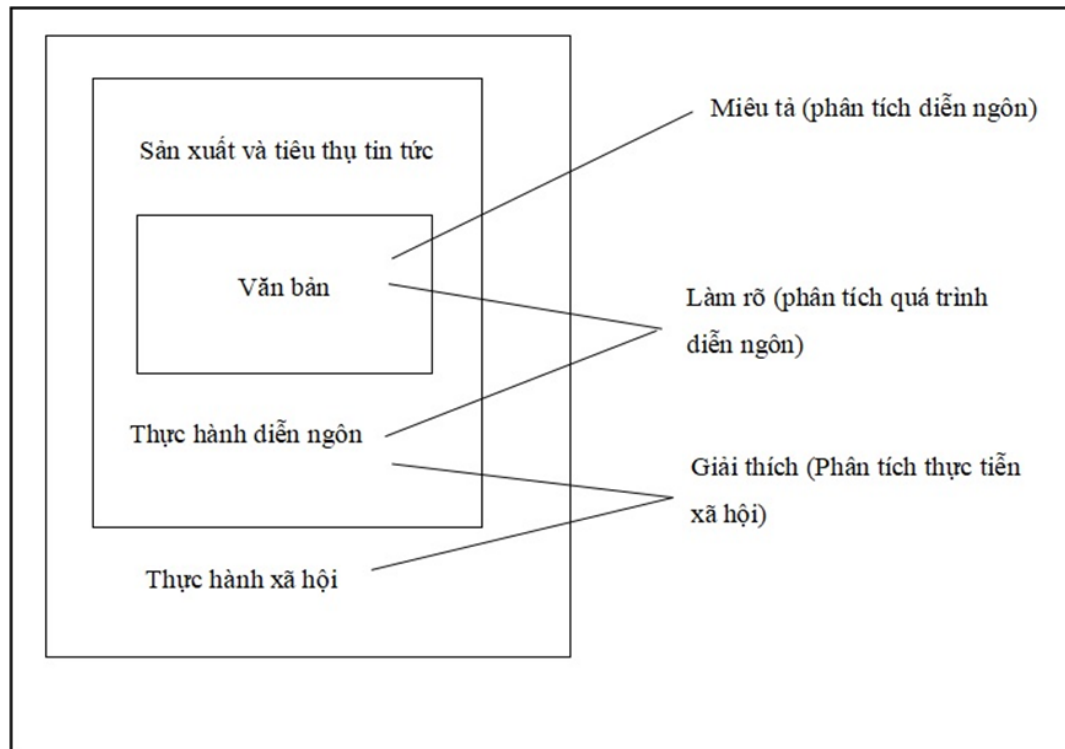
Bài viết đồng thời sử dụng lý thuyết đóng khung của Goffman (1974). “Khung” là những giản đồ diễn giải giúp con người xác định, tiếp nhận, định dạng và dán nhãn các biến cố (Nguyễn Thu Giang, 2011, tr. 3). Trong nghiên cứu này, đóng khung được hiểu là quá trình cơ quan báo chí lựa chọn một số khía cạnh của sự kiện để làm nổi bật trên tiêu đề, qua đó định hướng cách độc giả diễn giải nguyên nhân, tính chất và giải pháp cho xung đột.

Mô hình ba chiều của Fairclough (1992) được dùng làm khung phân tích chính, gồm: văn bản, thực hành diễn ngôn và thực hành xã hội. Chiều văn bản xem xét từ vựng, ngữ pháp và chuyển tác; chiều thực hành diễn ngôn phân tích quá trình tạo lập, tiếp nhận và kiến thức nền của chủ thể; chiều thực hành xã hội đặt diễn ngôn trong quan hệ với hệ tư tưởng và các quan hệ xã hội.

Trong ngữ liệu, chiều văn bản được cụ thể hóa bằng từ khóa, cách định danh, cấu trúc ngữ pháp và quan hệ tác nhân - hành động; chiều thực hành diễn ngôn tập trung vào dẫn nguồn, liên văn bản và tái diễn đạt; chiều thực hành xã hội đặt các mẫu hình ngôn ngữ trong bối cảnh truyền thông và đối ngoại của quốc gia nơi cơ quan báo chí hoạt

động.

Ba chiều phân tích có quan hệ lồng ghép như thể hiện ở Hình 1.

Hình 1. Mô hình phân tích diễn ngôn ba chiều của Fairclough

Cách tổ chức ba chiều giúp hạn chế suy diễn ý thức hệ từ một từ ngữ đơn lẻ. Một lựa chọn ngôn ngữ chỉ có ý nghĩa khi được đọc cùng vị trí cú pháp, nguồn phát ngôn, mức độ lặp lại và bối cảnh sản xuất; do đó nghiên cứu đi từ mô tả văn bản đến diễn giải quy trình diễn ngôn rồi mới thảo luận điều kiện xã hội.

Để cụ thể hóa chiều văn bản, nghiên cứu vận dụng hệ thống chuyển tác của Ngôn ngữ học chức năng hệ thống (Halliday & Matthiessen, 2014). Chuyển tác cho thấy cách kinh nghiệm về thế giới được mã hóa bằng ngôn ngữ và có thể mang dấu ấn quan điểm của người nói hoặc người viết (Vũ Xuân Trường & Lành Thùy Dung, 2024, tr. 19).

Hệ thống chuyển tác gồm sáu loại quá trình: vật chất, tinh thần, quan hệ, hành vi, phát ngôn và hiện hữu (Hoàng Văn Vân, 2001, tr. 205-257).

Do tiêu đề báo chí "ngắn gọn nhưng chứa đựng nhiều thông tin" (Trịnh Hồng Nam, 2018, tr. 91) và có thể là một phát ngôn đầy đủ hoặc không đầy đủ, nghiên cứu tập

trung vào ba quá trình chủ đạo: vật chất, phát ngôn và quan hệ. Quá trình vật chất cho biết ai hành động và ai chịu tác động; quá trình phát ngôn cho biết tiếng nói nào được đưa vào tiêu đề; quá trình quan hệ xác lập đặc điểm, trạng thái hoặc căn tính của chủ thể (Vũ Xuân Trường & Lành Thùy Dung, 2024, tr. 19).

The Associated Press (AP News) là một hãng thông tấn lâu đời của Hoa Kỳ, hoạt động theo các nguyên tắc đề cao tính chính xác, độc lập và không thiên vị (The Associated Press, n.d.). Tuy nhiên, trong hệ sinh thái tin tức Hoa Kỳ, nguồn tin chính thức từ Nhà Trắng, Lầu Năm Góc hay Bộ Ngoại giao vẫn có vai trò đáng kể trong quá trình sản xuất tin (Herman & Chomsky, 2022, pp. 18-19).

VnExpress ra mắt phiên bản tiếng Anh vào tháng 4/2016 (VnExpress, 2016); đến năm 2026, VnExpress International đánh dấu 10 năm hoạt động (VnExpress International, 2026). Khi đưa tin quốc tế, ấn phẩm hoạt động trong bối cảnh đường lối đối ngoại của Việt Nam nhấn mạnh độc lập, tự chủ và quan điểm “không chọn bên mà chọn công lý và lẽ phải” (Thu Trang, 2022).

3.1.2. Chiều văn bản: từ vựng và cấu trúc chuyển tác

Ở bình diện văn bản, hai nguồn cùng ưu tiên các chủ thể Israel, Gaza, Palestine và Hamas nhưng phân bổ vai trò khác nhau cho các chủ thể này. AP News nổi bật với động từ quân sự, số liệu thương vong và cấu trúc hành động trực diện; VNEI kết hợp thông tin chiến sự với từ vựng về ngừng bắn, cứu trợ, bảo hộ công dân và phát ngôn ngoại giao. Hai bảng dưới đây tóm tắt năm từ khóa có tần suất cao và khuôn mẫu diễn ngôn gắn với chúng.

Từ khóa (tần suất)	Sắc thái ngôn từ	Khuôn mẫu diễn ngôn
Israel/Israeli (44)	Nhấn mạnh hành động quân sự chính thức của Israel.	Chủ thể có năng lực thực hiện hành động quân sự.
Gaza (28)	Chủ yếu gắn với chiến sự, bom đạn và sự phá hủy vật chất.	Không gian chiến sự; đời sống dân thường ít được hiển hiện.
Palestinian (20)	Làm nổi bật vị thế chịu tác động của bạo lực.	Nhóm đối tượng thụ động và dễ bị tổn thương.
Hamas (14)	Thường gắn với bắt cóc, tấn công và nhãn định danh tiêu cực.	Thực thể thường được biểu đạt trong quan hệ với bạo lực và con tin.

Bảng 1. Các từ khóa xuất hiện nhiều trong tiêu đề của AP News. Nguồn: Kết quả trích xuất từ Voyant Tools kết hợp quá trình lọc dữ liệu thủ công của tác giả

Thứ nhất, Israel/Israeli xuất hiện 44 lần, cao nhất trong ngữ liệu AP News. Khi Israel hoặc Israeli forces đứng đầu câu, tiêu đề thường dùng thể chủ động và động từ quân sự, như "Israel launches strikes in Gaza..." (23/11/2025), đặt Israel ở vị trí tác nhân có năng lực hành động. Ngược lại, cấu trúc danh từ hóa như "Death toll reaches 33 in... Israeli strikes..." (21/11/2025) chuyển trọng tâm sang thương vong. Sự luân phiên này cho thấy trách nhiệm có thể được làm nổi bật hoặc làm mờ tùy cách tổ chức câu.

Thứ hai, Gaza xuất hiện 28 lần nhưng chủ yếu là địa điểm hoặc đích của hành động, như pummels Gaza City hay pushing Gaza into starvation. Palestinian/Palestinians xuất hiện 20 lần, thường là đối tượng chịu tác động trong các cấu trúc kill Palestinian men, kill 31 Palestinians. Về chuyển tác, Gaza vì thế thường được kiến tạo như không gian chiến sự, còn người Palestine ở vị thế thụ động và dễ bị tổn thương.

Thứ ba, Hamas xuất hiện 14 lần, thường đi với hostage, attack hoặc cấu trúc sở hữu như Hamas hostages, Hamas' attack. Trong tiêu đề "Hamas wants to trade Gaza hostages for these high-profile prisoners. Israel views them as terrorists" (9/10/2025), nhãn terrorists được quy rõ cho Israel. Dẫn nguồn cho phép AP News đưa một định danh đánh giá cao vào tiêu đề nhưng vẫn xác định chủ thể của đánh giá.

Nhìn chung, chuyển tác của AP News thiên về quá trình vật chất. Các động từ kill, strike, launch, pummel tạo nhịp hành động mạnh, làm rõ cường độ chiến sự và quan

hệ tác động giữa các chủ thể.

Từ khóa (tần suất)	Sắc thái ngôn từ	Khuôn mẫu diễn ngôn
Israel/Israeli (29)	Thường làm chủ ngữ trong câu chủ động; đồng thời là đối tượng của áp lực ngoại giao.	Thực thể quân sự mạnh nhưng chịu sự giám sát của cộng đồng quốc tế.
Gaza (26)	Thường đi cùng từ ngữ chỉ ngừng bắn, cứu trợ và cảnh báo nhân đạo.	Không gian khủng hoảng nhân đạo gắn với cứu trợ và giải pháp ngoại giao.
Hamas (18)	Là tác nhân của hành động bạo lực nhưng cũng tham gia thỏa thuận và đối thoại.	Một bên tham chiến được biểu đạt như chủ thể của tiến trình đàm phán và trao trả con tin.
Vietnam/Vietnamese (9)	Gắn với phát ngôn ngoại giao, viện trợ và bảo hộ công dân.	Quốc gia trung lập, thúc đẩy hòa bình và có trách nhiệm với công dân.

Bảng 2. Các từ khóa xuất hiện nhiều trong tiêu đề của VnExpress International.
Nguồn: Kết quả trích xuất từ Voyant Tools kết hợp quá trình lọc dữ liệu thủ công của tác giả

Từ hệ thống từ khóa ở Bảng 2 có thể nhận diện bốn đặc điểm chính của VNEI.

Một là, Israel/Israeli xuất hiện 29 lần và giữ nhiều vị trí cú pháp. Israel vừa là tác nhân quân sự, như Israel attacks Rafah, vừa là chủ thể tham gia hòa hoãn, như Israel government approves Gaza hostage release deal. Khi là đối tượng của faces pressure, Israel được biểu đạt như một bên có sức mạnh nhưng chịu giám sát quốc tế; hình ảnh vì thế đa chiều hơn khuôn mẫu thuần túy về năng lực quân sự.

Hai là, Gaza xuất hiện 26 lần, thường đi cùng truce, ceasefire, aid hoặc cảnh báo nhân đạo, như Gaza ceasefire to begin, UN demands ceasefire in Gaza, Gaza population in "grave peril," says WHO. So với AP News, VNEI chuyển một phần trọng tâm từ hành động chiến trường sang trạng thái dân thường, cứu trợ và nỗ lực chấm dứt xung đột.

Ba là, Hamas xuất hiện 18 lần, vừa là tác nhân bạo lực vừa là bên tham gia thỏa thuận. VNEI chủ yếu dùng Hamas hoặc militants, không trực tiếp dùng terrorist trong tập dữ liệu. Cấu trúc song song "Israel, Hamas agree 4-day truce..." (22/11/2023) tạo quan hệ cú pháp cân xứng và hướng chú ý tới năng lực thương lượng của hai bên.

Bốn là, Vietnam/Vietnamese xuất hiện 9 lần, thường làm chủ ngữ của quá trình phát ngôn hoặc hành động nhân đạo: Vietnam appeals for, Vietnam welcomes UNSC's resolution, Vietnam sends \$500,000 aid to Palestinians. Các tiêu đề bảo hộ công dân tiếp tục kiến tạo Việt Nam như chủ thể kêu gọi hòa bình, hỗ trợ nhân đạo và bảo vệ công dân.

Về chuyển tác, cả hai nguồn dùng nhiều quá trình vật chất nhưng ưu tiên loại hành động khác nhau. AP News tập trung vào tấn công, sát thương và kiểm soát lãnh thổ; VNEI kết hợp quá trình vật chất với phát ngôn, trong đó appeal, welcome, demand thường gắn với Việt Nam, Liên Hợp Quốc hoặc tổ chức quốc tế.

Đối chiếu cho thấy tần suất gắn tương đương của Gaza ở AP News (28) và VNEI (26) không tạo cùng cách biểu đạt: AP News gắn Gaza nhiều hơn với chiến sự, còn VNEI gắn với ceasefire, aid và cảnh báo về dân thường. Tương tự, Israel trong AP News thường gắn với quyền hành động quân sự, còn ở VNEI vừa là tác nhân chiến sự vừa là đối tượng của áp lực ngoại giao. Vì vậy, tần suất phải được đọc cùng quan hệ kết hợp và vai trò cú pháp.

Tóm lại, ở chiều văn bản, AP News nổi bật với diễn ngôn hành động quân sự qua động từ mạnh, thể chủ động và thương vong; VNEI phân bố rộng hơn giữa quá trình vật chất, phát ngôn và quan hệ, nhấn mạnh đối thoại, luật pháp quốc tế và hậu quả nhân đạo. Đây là xu hướng của tập dữ liệu, không phải đặc tính bất biến của toàn bộ nội dung hai cơ quan.

3.1.3. Chiều thực hành diễn ngôn

Ở chiều thực hành diễn ngôn, khác biệt nổi bật nằm ở cách đưa tiếng nói bên ngoài vào tiêu đề. AP News thường gắn số liệu hoặc phán đoán với nguồn cụ thể như aid groups say, UN commission accuses..., qua đó tạo tính đa thanh và phân định trách nhiệm phát ngôn. Với số liệu thương vong hoặc cáo buộc pháp lý còn tranh luận, khoảng cách này phù hợp chuẩn mực nghề nghiệp; tuy nhiên, việc chọn nguồn và vị trí của nguồn vẫn ảnh hưởng đến cách độc giả đánh giá thông tin.

Chẳng hạn, trong tiêu đề về trao đổi con tin, terrorists được quy cho Israel chứ không phải lời khẳng định trực tiếp của AP News. Ở phần sau tập dữ liệu, Trump's plan, two-state solution và peace plan xuất hiện nhiều hơn, cho thấy chủ đề dịch chuyển một

phần từ chiến sự sang phương án hậu chiến và làm nổi bật vai trò trung gian của Hoa Kỳ.

Tính liên văn bản của AP News còn thể hiện ở tiêu đề nhiều mệnh đề, kết hợp hành động quân sự, số liệu bệnh viện và phát ngôn quốc tế. Dù giữ lại nhiều điểm nhìn, trật tự mệnh đề vẫn tạo cấp bậc chú ý: hành động ở mệnh đề chính thường nổi bật hơn nhận định pháp lý hay số liệu quy nguồn ở mệnh đề phụ.

VNEI cũng sử dụng dày đặc cấu trúc dẫn nguồn như Gaza authorities say, says WHO, UN demands ceasefire và Israel says. Các động từ accuse, demand, warn, say đưa nhiều chủ thể quốc tế vào tiêu đề, tạo khoảng cách giữa tòa soạn với phát biểu được thuật lại. Thông tin chiến sự nhờ đó thường được tái ngữ cảnh hóa theo các chủ đề ngừng bắn, bảo vệ dân thường, cứu trợ và luật pháp quốc tế.

Cách gọi Hamas và sắp xếp các bên cho thấy rõ hoạt động biên tập. VNEI ưu tiên Hamas hoặc militants và thường đặt Israel, Hamas song song trong tin về thỏa thuận. Ở tiêu đề "ICC issues arrest warrants for Israeli PM Netanyahu, Hamas leader Deif" (21/11/2024), hai chủ thể cùng là đối tượng của một quá trình pháp lý, làm nổi bật nguyên tắc cùng chịu sự phán xét của định chế quốc tế.

Liên văn bản của VNEI nổi bật quanh các định chế đa phương: UN demands ceasefire, UN chief alleges law violations, says WHO. Việc lựa chọn các nguồn này xác lập thẩm quyền cho các lời kêu gọi ngừng bắn và đặt sự kiện trong hệ quy chiếu luật pháp, y tế và cứu trợ quốc tế.

Sự lặp lại của Vietnam/Vietnamese thể hiện quá trình nội địa hóa tin quốc tế. Các phát ngôn về kiểm chế, ngừng bắn, nghị quyết Hội đồng Bảo an, viện trợ và bảo hộ công dân đưa trách nhiệm quốc gia và ngoại giao công chúng vào trung tâm điểm nhìn, giúp VNEI đồng thời thực hiện chức năng thông tin quốc tế, bảo hộ công dân và truyền thông đối ngoại.

Tóm lại, AP News nhấn mạnh nguồn tin hiện trường và diễn biến quân sự, còn VNEI tái ngữ cảnh hóa sự kiện qua tiếng nói ngoại giao, định chế quốc tế và lợi ích liên quan đến Việt Nam. Cả hai dùng dẫn nguồn để tạo khoảng cách nghề nghiệp, nhưng khác nhau về nguồn và chủ đề ưu tiên.

3.1.4. Chiều thực hành xã hội

Chiều thực hành xã hội đặt các mẫu hình trên trong bối cảnh truyền thông và chính trị. Nghiên cứu dùng thuyết đóng khung của Goffman (1974) và tham chiếu Hình vuông Ý thức hệ của van Dijk (2011): nhấn mạnh mặt tích cực của “Chúng ta” và tiêu cực của “Họ”, đồng thời giảm nhẹ mặt tiêu cực của “Chúng ta” và tích cực của “Họ”. Việc diễn giải ý thức hệ chỉ dựa trên các mẫu hình lặp lại, không suy ra từ một tiêu đề riêng lẻ.

Trong VNEI, khung Hòa giải – Nhân đạo được hiện thực hóa qua từ vựng ceasefire, aid, civilians; các quá trình phát ngôn gắn với Việt Nam, Liên Hợp Quốc và tổ chức quốc tế; cùng cấu trúc làm nổi bật trạng thái dân thường. Theo thuyết đóng khung, các lựa chọn này khiến hậu quả nhân đạo và giải pháp ngoại giao trở thành phương diện dễ nhận thấy hơn so với chi tiết vũ khí hay chiến thuật.

Nếu vận dụng Hình vuông Ý thức hệ, nhóm “Chúng ta” trong VNEI trước hết là Việt Nam và các chủ thể gắn với hòa bình, luật pháp quốc tế. Các cấu trúc Vietnam appeals, Vietnam welcomes, Vietnam sends aid nhấn mạnh trách nhiệm, kiểm chế và hỗ trợ nhân đạo; tin bảo hộ công dân củng cố hình ảnh một nhà nước có trách nhiệm với công dân ở khu vực chiến sự.

Với nhóm “Họ”, VNEI có xu hướng hạn chế nhãn định kiến và dùng cấu trúc cân xứng giữa Israel với Hamas trong tin về đàm phán hoặc phán quyết pháp lý. Đây có thể xem là chiến lược trung tính hóa, tương thích với nguyên tắc đối ngoại độc lập, tự chủ, đa phương hóa và coi trọng luật pháp quốc tế thường được diễn đạt qua hình tượng “ngoại giao cây tre” (Ninh Sơn & Đình Trường, 2021).

Khuynh hướng này có thể liên hệ với hình tượng “cây tre Việt Nam”: giữ vững độc lập, tự chủ và nguyên tắc nhưng linh hoạt trong quan hệ đối tác (Ninh Sơn & Đình Trường, 2021). Trên tiêu đề, tính nguyên tắc thể hiện ở việc đề cao hòa bình, luật pháp quốc tế và bảo vệ công dân; tính linh hoạt thể hiện ở việc hạn chế nhãn phán xét và ưu tiên đối thoại. Đây là liên hệ diễn giải, không phải bằng chứng về chỉ đạo chính trị trực tiếp.

AP News nổi bật với khung Xung đột – Quyền lực. Tần suất cao của strike, kill, war và các chủ thể quân sự khiến chiến trường, tương quan lực lượng và khả năng kiểm soát tình hình trở thành trục chính. Việc Israel thường giữ vai trò tác nhân và các kế hoạch

của tổng thống Hoa Kỳ được nêu tên có thể hướng độc giả tới vai trò của đồng minh, sức mạnh quân sự và năng lực can dự của Hoa Kỳ; đây là cách đọc từ dữ liệu chứ không phải bằng chứng trực tiếp về ý định tòa soạn.

Cách dẫn nguồn của AP News cho thấy căng thẳng giữa chuẩn mực khách quan và hiệu ứng đóng khung. Gaza ministry says hay aid groups say minh bạch hóa nguồn nhưng có thể làm giảm mức độ xác quyết của thông tin; tương tự, terrorists trong phát ngôn của Israel tạo khoảng cách trách nhiệm cho AP News nhưng vẫn đưa nhãn bạo lực vào vị trí nổi bật.

Sự xuất hiện của Trump trong các tiêu đề về ngừng bắn đặt vai trò điều phối của Hoa Kỳ vào tâm điểm. Tuy nhiên, tập dữ liệu cũng có các từ ngữ pháp lý mạnh như illegal, war crimes và arrest, cho thấy diễn ngôn AP News không hoàn toàn đồng nhất hay chỉ vận hành theo hướng có lợi cho Israel. Khung Xung đột - Quyền lực vì thế nên được hiểu là xu hướng trội, không phải lập trường tuyệt đối.

Bối cảnh Hoa Kỳ và quan hệ đồng minh với Israel là điều kiện diễn giải quan trọng, nhưng AP News phục vụ nhiều thị trường và tuân theo chuẩn mực dẫn nguồn nên không thể đồng nhất diễn ngôn của hãng với lập trường chính thức của chính phủ. Dữ liệu phù hợp hơn với nhận định rằng tiêu đề ưu tiên lăng kính quyền lực, hành động và vai trò can dự của Hoa Kỳ.

So sánh hai nguồn cho thấy bối cảnh xã hội không quyết định máy móc từng câu chữ nhưng tạo hệ ưu tiên trong lựa chọn tin: VNEI ưu tiên hòa giải, bảo hộ công dân và định chế đa phương; AP News ưu tiên hành động quân sự, số liệu chiến trường và chủ thể quyền lực. Các ưu tiên được hiện thực hóa qua vị trí tác nhân, động từ, nguồn trích dẫn và hậu quả được đưa lên tiêu đề.

Do nghiên cứu chỉ phân tích tiêu đề, không nên quy trực tiếp các mẫu hình cho toàn bộ đường lối biên tập. Tiêu đề đồng thời chịu tác động của sự kiện, nguồn tin, yêu cầu ngắn gọn, khả năng tiếp cận và chuẩn mực nghề nghiệp; vì vậy, chiều thực hành xã hội chỉ xác định các mối liên hệ khả dĩ, không khẳng định quan hệ nhân quả hay động cơ chủ quan.

Tóm lại, 50 tiêu đề của mỗi nguồn cho thấy hai khuynh hướng tương đối rõ: AP News thiên về biểu đạt xung đột như chuỗi hành động và quan hệ quyền lực; VNEI thiên về khủng hoảng nhân đạo cần được xử lý bằng đối thoại và luật pháp quốc tế. Tiêu đề vì thế là một thực hành lựa chọn, nơi thông tin, giá trị nghề nghiệp và lợi ích xã hội cùng tham gia kiến tạo nghĩa.

3.2. Thảo luận

Thứ nhất, câu hỏi nghiên cứu thứ nhất được trả lời bằng ba khác biệt chính: AP News ưu tiên quá trình vật chất và động từ quân sự, còn VNEI dùng nhiều hơn quá trình phát ngôn và quan hệ; AP News thường đặt Israel/lực lượng Israel làm tác nhân trong khi Palestine và Gaza hay ở vị trí chịu tác động, còn VNEI làm nổi bật dân thường, chủ thể ngoại giao và các bên đàm phán; cả hai đều dẫn nguồn nhưng AP News thiên về số liệu chiến trường và cáo buộc, VNEI thiên về ngừng bắn, cứu trợ và luật pháp quốc tế.

Thứ hai, cùng một kỹ thuật ngôn ngữ có thể tạo hiệu ứng khác nhau: thể chủ động làm rõ tác nhân nhưng cũng nhấn mạnh năng lực; danh từ hóa cô đọng thông tin nhưng có thể làm mờ trách nhiệm; dẫn nguồn minh bạch xuất xứ nhưng vẫn đưa nhãn đánh giá vào tiêu đề. Vì vậy, tính khách quan cần được xem xét cùng nguồn được chọn, phát ngôn được trích và vị trí cú pháp của chúng.

Thứ ba, câu hỏi nghiên cứu thứ hai cho thấy khung Xung đột - Quyền lực của AP News và khung Hòa giải - Nhân đạo của VNEI có thể được lý giải từ các ưu tiên truyền thông khác nhau. AP News bám sát chiến trường và chủ thể chi phối cục diện; VNEI gần tin quốc tế với đa phương, bảo hộ công dân và ngoại giao công chúng. Hai khung không loại trừ nhau, vì mỗi nguồn vẫn có các tiêu đề đi ngược khuynh hướng trội.

Thứ tư, đóng góp của nghiên cứu là kết nối ba cấp độ phân tích trên đơn vị ngôn ngữ ngắn: tần suất từ khóa nhận diện dấu hiệu, chuyển tác cho thấy cách phân bổ trách nhiệm và quyền tác động, còn thực hành diễn ngôn - xã hội giúp giải thích sự ổn định của mẫu hình. Với nhà báo và biên tập viên, thay đổi chủ thể, động từ hoặc vị trí nguồn dẫn có thể làm thay đổi cách công chúng hiểu trách nhiệm và tính chính danh của sự kiện.

4. Kết luận

Qua 100 tiêu đề, nghiên cứu cho thấy AP News và VNEI kiến tạo hai điểm nhìn khác nhau về xung đột Israel – Palestine. AP News làm nổi bật hành động quân sự, cường độ chiến sự và chủ thể quyền lực; VNEI ưu tiên tiếng nói ngoại giao, hậu quả nhân đạo, cứu trợ và luật pháp quốc tế. Khác biệt thể hiện ở từ khóa, cấu trúc tác nhân – quá trình và cách dẫn nguồn, khẳng định tiêu đề không chỉ rút gọn bản tin mà còn phân bổ sự chú ý và trách nhiệm.

Nghiên cứu có ba giới hạn: mẫu 50 tiêu đề mỗi nguồn chưa phản ánh đầy đủ biến đổi theo các giai đoạn; chưa đối chiếu tiêu đề với toàn văn, hình ảnh, video và nguồn gốc; mã hóa định tính có thể chịu ảnh hưởng của người phân tích. Nghiên cứu tiếp theo nên mở rộng nguồn và thời gian khảo sát, kiểm tra độ nhất trí giữa các mã hóa viên và kết hợp phân tích toàn văn, đa phương thức./.

Tài liệu tham khảo

Amer, M. (2017). Critical discourse analysis of war reporting in the international press: The case of the Gaza war of 2008–2009. Palgrave Communications, 3, Article 13. <https://doi.org/10.1057/s41599-017-0015-2>

Fairclough, N. (1992). Discourse and social change. Polity Press.

Fairclough, N. (2001). Language and power (2nd ed.). Longman.

Freilich, C. (2023, October 17). Israel will not be held hostage by Hamas terrorists—Opinion. The Jerusalem Post. <https://www.jpost.com/opinion/article-768796>

Nguyễn Thu Giang. (2011). Truyền thông thị giác dưới sự quy chiếu của lý thuyết đóng khung. Tạp chí Nghiên cứu Con người, 6(57).

Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (2014). Halliday's introduction to functional grammar (4th ed.). Routledge.

Herman, E. S., & Chomsky, N. (2022). Manufacturing consent: The political economy of the mass media. Knopf Doubleday Publishing Group.

Hoàng Văn Vân. (2001). Dẫn luận ngữ pháp chức năng. Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội.

Kingsley, P., Odenheimer, N., Shbair, B., Bergman, R., Ismay, J., Frenkel, S., & Sella, A. (2024, December 26). Israel loosened its rules to bomb Hamas fighters, killing many more civilians. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2024/12/26/world/middleeast/israel-hamas-gaza-bombing.html>

Nguyễn Hòa. (2024). Phân tích diễn ngôn phê phán là gì? Tạp chí Nghiên cứu Nước ngoài, 40(5), 1–22. <https://doi.org/10.63023/2525-2445/jfs.ulis.5324>

Ninh Sơn, & Đình Trường. (2021). Việt Nam – Liên Hợp Quốc: Dấu ấn chặng đường hợp tác vì hòa bình và phát triển. Báo Nhân Dân. https://nhandan.vn/special/vietnam_lienhopquoc/index.html

Teo, P. (2000). Racism in the news: A critical discourse analysis of news reporting in two Australian newspapers. *Discourse & Society*, 11(1), 7–49.

Thu Trang. (2022, November 5). Thủ tướng Phạm Minh Chính: Về đối ngoại, chúng ta không chọn bên mà chọn công lý và lẽ phải. Báo Tin tức. <https://baotintuc.vn/thoi-su/thu-tuong-pham-minh-chinh-ve-doi-ngoai-chung-ta-khong-chon-ben-ma-chon-cong-ly-va-le-phai-20221105155903642.htm>

Trịnh Hồng Nam. (2018). Các tiêu đề bản tin của Thời báo The New York Times về cuộc xung đột ở Dải Gaza năm 2014. *VNU Journal of Foreign Studies*, 34(3), 89 – 105.

Vũ Xuân Trường, & Lành Thùy Dung. (2024). Phân tích diễn ngôn phê phán bài báo của The Washington Post viết về tập trận quân sự của Trung Quốc: Chuyển tác dưới góc nhìn chức năng – tri nhận. *Khoa học Ngoại ngữ Quân sự*, (46), 17.

VnExpress. (2016, April 12). Trang tiếng Anh của VnExpress ra đời. <https://vnexpress.net/trang-tieng-anh-cua-vnexpress-ra-doi-3385678.html>

VnExpress International. (2026, April 12). VnExpress International tròn 10 tuổi. <https://vnexpress.net/vnexpress-international-tron-10-tuoi-5061291.html>